

Mitingas

Petras Panavas

Nors tarp manęs ir kai kurių sąjūdiečių juodas katinas perbėgo porą kartų, bet - vardan tos Lietuvos vienybė težydi. Tuo labiau, kad tą vienybę teks pademonstruoti netrukus viešai. Gal net daugiatūkstantinės minios akivaizdoje. Taigi pirmajam Sąjūdžio mitingui Utenoje ruošiamės išsijuose. Viskas jau beveik yra: ir scenarijus, ir svečių sąrašas iš Vilniaus, ir oratoriai į eilę popieriuje surikiuoti, paliekant porą trejetą vietų nenumatytiems plepiams, jeigu jie per nevalią imtų brautis į tribūną; numatytos vietos trispalvėms ir vytautinėms vėliavoms, iš tolo jau švyti Sąjūdžio emblema, Gedimino stulpai ir Vytis. Viskas turėtų vykti kaip iš pypkės, tik vis negalime apsispręsti, kas ves mitingą. Vieni kuklinasi, kiti, atrodo, tyliai prisibijo išsišokti (maža kas dar bus), kai kurių bendražygiai nenori išleisti, pavydi, kad nepelnytai išpopuliarės, dar kitus, atrodo, slegia atsakomybės našta. Vis dėlto tai ne bet koks šurmuliukas, o istorinė valanda. Kiekvieną minutę ainiai analizuos, kaip buvo ir kaip pasirodė istorinę valandą jų protėvis. O jeigu apie protėvį, vedusį tokį istorinį mitingą, kas nors sukurs anekdotą, lyg apie kažkokį ten Nikitą Sergiejevičių ar Leonidą Iljičių? Imu aiškinti, kad mitingą praveisti - vieni niekai, tik reikia iš pradžių tinkamai nuteikti mases, o po to viskas eisis kaip sviestu patepta. - Tai pats ir nuteikinėk, - lepteli kažkuris iš bendražygių.

Kai kurie, matyt, išsigandę, kad pasigrobsiu visus pergalės laurus, iš nuostabos ar pasipiktinimo net prasižioja, bet žvirbliu išskridusį pasiūlymą keblu užprotestuoti - trūksta argumentų ir motyvų, ir aš patvirtinamas mitingo dirigentu. Pajuntu, kaip nugara nueina šiurpuliukai. Jau ketinu suvaidinti kuklų ir negudrų ir atsisakyti savo vietos istorijoje, bet vietoj to tik nutaisau kvailiausių pasaulyje šypsena, skėsteliu į šalis rankas ir prižadu pasitikėjimo neapvilti. Visą naktį sapnuoju tai Landsbergį, tai Petkevičių, tai Lenina, ant Smolnio laiptų paskubom rašantį būsimos savo kalbos metmenis, tai švarko kišenėse beieškantį reikalingo teksto Brežnevą, tai į mūsų tribūną išsiveržusį su Europos žemėlapiu ant kaktos Gorbačiovą. Sapnai sunkiai išaiškinami, migloti, dviprasmiški, jokiam sapnininke neįrašyti. O čia dar po dantimi pūlinys. Lygiai po tuo pačiu, kaip ir anuo kartu, kai su uteniškių grupele po Kaukazą važinėjome, aiškindami vairuotojui gruzinui, kad Lietuva nuo didžiosios Tarybų Sąjungos jau kaip ir atsiskyrė, o mūsų gruzinas iš nuostabos tik aikčiojo ir vis kartojo: "Molodcy litovcy. Ach, kakije vy molodcy... Vy i sami ne znajete, kakije vy molodcy..." Nuo tokių aikčiojimų net danties skausmas trumpam išnykdavo. Labai trumpam. O štai dabar, kada niekas negiria, tik patys save ir kažkur toli už Atlanto, tai dieną naktį geliantis skausmas nė minutei nepraeina. O kadangi nepraeina ir neišeina, tai tą savo skausmą nešu pas Preikšą Kazimierą, visų gerbiamą dantistą, nors ir choleriką, bet uteniškių meiliai Kaziuku vadinamą. Gerbiu Kazimierą ir aš, nes jis pirmas kadaise paaiškino, kodėl man nei iš to, nei iš to kartais ima ir ištinsta dešinioji pažandė. Sveikas sveikutėlis, bet vos išgeriu šalto "rislingo" ar alaus, suvalgau ką nors saldaus ar pamatau patrauklią moteriškaitę, staiga po liežuvio ima rinktis seilės, o pažandė ištinsta kaip ant mielių, per keliolika sekundžių. O atleidžia gal tik per savaitę. Keletą metų taip prasikankinau, bet nė vienas nei dantistas, nei ne dantistas taip ir nepasakė, kokia tokių ištinimų priežastis ir ką reikia daryti. O Kaziukas pasakė: greičiausiai akmuo seilių takuose atsirado. Taip ir buvo. Išoperavo Vilniuje tą akmenį - ir viskas. Tiesa, po operacijos, kol užgijo žaizda, kelias dienas ne tik valgyti negalėjau, seilę rydamas iš skausmo ant visų keturių tarp lovų atsitūpdavau. Bet viskas šioj žemėj praeina. Visi skausmai ir skausmeliai. Va net vos ne didžiausia žmonijos imperija griūna, Sąjūdžio išjudinta. Bet prieš sugriūnant tai pūliuojančiai imperijai bet kokį pūliuojantį daiktą iš savęs privalome išmesti lauk. Taigi - ir atitarnavusius dantis. Tegu ateitis būna be jokių pūlinių. Kaziuką radau irgi pagautą Atgimimo šišo, pasirodusį sugriauti visą senąjį pasaulį ir ant jo griuvėsių pastatyti naują. Kazimieras jau ruošėsi išeiti, saujoje spaudė pluoštą proklamacijų ir kažkokie sumauti dantys jam jau buvo anapus Atgimimo realybės, bet

bendražygiui atsakyti negalėjo. Prisiurbė didžiulį švirksną kažkokių nuskausminančių, įsibėgėjo ir dūrė į dantenas. Po to dar iš kitos pusės dukart smeigė ir čiupo replės. Palaukit, sakau, gal tegu užtirpsta. Nieko, užtirps po to, pareiškia Kazimieras ir replėmis choleriškai įsikimba į dantį. Girdžių, kaip traška replėse kaulas, jaučiu, kaip baigia atitrūkti apatinis žandikaulis, kaip į dvi dalis dalijasi pakaušis. Dar pamatau kažkur palubėje maskatuojančias savo kojas, bet staiga iš akių pasipila žalios kibirkštys ir aš kažkur nuplaukiu. Tačiau iš kamuoliniais debesimis aprauktos palubės išnyra Atgimimo angelas su šauklio ragu prie lūpų, ir aš, sukaukęs paskutines jėgas, taip ir nesulaukęs, kada užtirps choleriškai sužalotas žandikaulis, išsiritu iš atverčiamo kėslo, galvos linktelėjimu už nemirtingą operaciją padėkoju Kaziukui ir išvirstu į gatvę, įsikandęs sauja kruvinos vatos. Tik pusiaukelėje į namus pajuntu, kad smakras pagaliau užtirpo. Ir smakras, ir lūpos, o, ko gero, ir dar kai kas tirpo ir užtirpo, lyg mediniai pasidarė. Ir niekaip nenori atitirpti. Matyt, Kaziukas nuskausminamųjų bus suvaręs trigubą dozę, bet dėl paciento ir dantisto euforinės būsenos jie ėmė veikti pavėluotai. Taigi ir į mingąėjau lyg su mediniu smakru ir liežuvium. O žmonių stadione - kaip per atlaidus. Ir nuotaika buvo kaip per atlaidus. Pasižiūrėjus į veidus, atrodė, kad visos nuodėmės jau atleistos ir niekas jų daugiau nebedarys. Į kalbėtojų tribūną kopė audringai sutinkami svečiai iš Vilniaus ir maloniai nustebę žvelgė į atgimusių Utenos liaudį, nuo šiol tauta vadinamą. Prie dešiniojo tribūnos šono glaudėsi vietiniai kalbėtojai, nes į tribūną, nors ir talpią, visi netilpo. Prie kairiojo krašto gūžėsi grupelė atsakingų rajkomo darbuotojų su trečia sekretore priešakyje. Aš, žinoma, privalėjau stovėti tribūnoje ir diriguoti. Bet pirmiausiai ruošiausi išrėžti įvadinę kalbą, ugningą ir nepakartojamą, kad kartų kartos atsimintų. Jau norėjau prabilti be jokių popieriukų, įtaigiau net už patį Gorbačiova, Petkevičių ir Landsbergį kartu paėmus, bet apžvelgęs minią pajutau, kad smakras su liežuvium dar labiau sumedėjo, burna džiūsta, o iš galvos pabėgo paskutiniai gražiai surikiuoti žodžiai. Visa laimė, kad dėl viso pikto buvau pasirašęs didelėmis raidėmis įžanginį tekstelį. Susirandu, išlyginu ir jau ruošiuosi skaityti, bet staiga išsvystu, kaip atsiskykęs nuo minios, šlitinėdamas prie manęs artinasi kažkoks palamdytas, lyg matytas, lyg nematytas veikėjas. - Tai ką, - iš lėto skiemenuoja priėjęs, - ir tu - kaip Brež - nevas? Iš po - pie - riuko?

Įdomu, ar saugumiečių pastūmėtas, ar savo iniciatyva, pagalvoju ir nusikvatoju. Veikėjas pasimeta ir ataturpsta traukiasi atgal į minią ir ištirpsta joje. Aš staiga prisimenu raštelyje parašytus žodžius, o netrukus tų žodžių atsiranda ir daugiau, ir, matyt, visai neprastų, nes minia ploja, o kai kas net šaukia "valio" arba "bravo". Gera pradžia - pusė darbo. Išgaruoja paskutiniai likučiai nedrąsos. Pasijuntu lyg piršlys per vestuves. Iš pasitenkinimo patrinu smakrą ir pajuntu - atitirpo. Dvi dienas ir dvi naktis buvo užtirpęs, lyg medinis, ir staiga, tarytum stebuklinga lazdele mostelėjęs, atmedėjo. Atgimimas yra Atgimimas. O jau buvau išsigandęs, kad toks ir liksiu, be vieno pojūčio. Įspūdingiausia kalba buvo turbūt Kraštotyros muziejaus direktoriaus Balio. Balys jeigu ką kalba ar daro - iš visos širdies. Jeigu nekenčia - tai nekenčia, jeigu myli - tai myli. Prieš susikaupdamas tik pabąla visas, smakras ima virpėti, o toliau - tik laikykis. Gal todėl ir jo šeima tokia skaitlinga - lyg Chivos ar Bucharos chanatuose... Va ir dabar, atsistojęs Sąjūdžio tribūnoje, irgi pasidarė baltas kaip drobė, smakras sudrebėjo, lūpos lėtai prasivėrė ir pasigirdo: "Šlapiaklyniai..." Ir tylą. Žmonės nustėrę nužvelgia vienas kitą, vyrai lyg nejučiomis ir savo kelnų užsegimus, bet vos apsiramina - ir vėl: "Šlapiaklyniai..." Bet šį kartą sakinyas jau tęsiamas. Oratorius, pasirodo, kalba apie prasigėrusius, apsišlapinčius skrebus, pakelėse pokario metais griovusius smūtkelius ir kryžius. Oratorius nuo pakylės nulydimas triaukščiais aplodismentais. Netrukus užlipa antras, trečias... Va iškalbingai ir iš visos širdies gestikuliuoja Arvydas Šaltenis. Ir Šaltenių Šaltenis, t. y. Rapolas, taip pat prabyla. Kalba neskubėdamas, oriai, parinkdamas reikiamus žodžius, bet patriotiškai. Tiesa, ne visos kalbos buvo tokios uždegančios. Vienas gydytojas, profsąjungos vadovas, perskaitė profsąjunginio darbo ataskaitą, kai kurie kalbėjo ir patys nelabai suprasdami apie ką kalba, bet visiems plojo. O labiausiai tada, kai buvo dorojamos valdžios ir partijos viršūnės. Būrelis rajkomo darbuotojų pašiurpęs klausėsi, kad jų valdžiai atėjo galas, galas visoms privilegijoms, korupcijoms visokioms ir pažintims, kad pagaliau laikas baigti su tokia situacija, kai viena kalbama, o kita

daroma. Kai pabandė prabilti pora valdžios veikėjų, jų beveik niekas net neklausė ir be jokių ceremonijų nušvilpė. Net orui sugedus, pradėjus drungti, žmonės nesiskirstė, nors ir gailėjosi tribūnoje stovinčių ir taip lengvai apsirengusių. Pradėjus kalbėti profesoriui Kuzmickiui, išgirdau kuždantis: - Peršalo žmogelis. Matai, kaip mikčioja - A-a, su kiekvienu žodžiu užsikerta. - O gal zaika? -Nu ir pasakei, profesorius – ir zaika...

O mūsų Klemas tik spaudė ir spaudė foto aparatą, įamžindamas istorijos akimirkas. Fotografų buvo daugiau negu kada nors. Tik vėliau ėmė aiškėti, kad tomis dienomis išsijuosę dirbo visi saugumo fotografai. Kurie buvo iš tikrųjų mūsų, kurie anų, iki galo išryškės dar turbūt negreitai... Rikiuoti kalbėtojus ant pakylės nebuvo sudėtinga, nors kuo daugiau kalbėjo, tuo daugiau veržėsi norinčių išsakyti. Išlenda iš už nugaros - ir leisk jam daryti revoliuciją. Gelbėjo svečių gausa. Bet tarp svečių moterų buvo, atrodo, tik viena –Kazimiera Prunskienė. Vyrus pristatinėti ir palydėti buvo nesunku, bet kaip elgtis su skubančia kažkur išvažiuoti Kazimiera? Kadangi ir aš kilęs iš tos pačios buvusios Švenčionių apskrities, tai oratorę stengiausi pristatyti kaip galint žvaliau, padėkodamas net ranką triskart pabučiavau. Bučiuodamas, žinoma, nė iš tolo nenujaučiau, kad bučiuoju būsimosios kunigaikštienės ranką...Šitame pasaulyje verta gyventi vien tik dėl tokių metamorfozių. Ir kuo toliau gyveni, tuo smagiau darosi...

Iš mitingo žmonės į namus grįžo nors ir šlapi, bet laimingi, su dainomis, ant pečių užsidėję išskleistas arba suvyniotas vėliavas. Vietos sąjūdiečiai vilniškius pakvietėme kuklių pietų. Labai būtų pravertęs koks pusšimtis gramų ko nors stipresnio, bet visi buvome apimti tokios dorybės ir blaivybės, kad neišdrįsime pasiūlyti svečiams jokio brudo...O, būk pašlovintas, žmogiškas naivume...